

rész természetes vonzóereje felhasználásával is biztosítsuk?

Azt hisszük, hogy már magának a kérdésnek fölvetése és megvitatása is elég arra,

hogy serkentőleg hasson a mi, művészi mozgalmakban oly szegény közéletünkre és sok jeles és rátermett művészi egyéniségünk teremtő és alkotó fantáziájára.

A MAGYAR HÁZIIPAR ÉS AZ IPARMŰVÉSZETI ISKOLA.

IRTA: ASCHER ALAJOS.

BENNE VAGYUNK a huszadik század nehéz küzdelmeiben, a technika örületés tempóban rohan a maga útján előre, félrelök, letapos mindent, ami törekvéseinek útjába áll: az idealizmust, a munkához való szeretetet, millió és millió ember egzisztenciáját, hogy az egészséges kisipar romjain felépítse a zakatoló, sívár gyárak ezreit.

A technika halad, halad előre, ma már jóformán géppel csinálunk mindent.

Amuló tisztelettel nézzük, amit az emberi elme ezen a téren végez, de vajjon mi lesz majd, ha ez így tovább halad? Az emberi elme nem akar megpihenni, a halandó ember dicsőségére, a szegény munkásnép rovására — egyik találmány a másikat követi. Szaporodnak a gépek, de kisebb-nagyobb arányban szaporodik a népesség is; egyre több és több éhes gyomor kiáltoz kenyérért, a munkás kéz szükséglete pedig aránytalanul csökken. Aminek elvégzéséhez régen 20—30 vagy még több becsületes, szakképzett munkás kellett, azt ma egy kis gép egymaga is elvégzi. És mégis az általános drágaság napról napra nagyobbodik, egyre nehezebb lesz élni s másokat az életnek megtartani, — lehet-e csodálni, hogy ilyen körülmények között az államoknak a szociális bajok orvoslása éppen korunkban okoz legtöbb gondot? A szociális bajok lázító réme végig járja egész Európát, s az államok rengeteget tesznek, áldoznak, hogy ezeket a bajokat egyelőre legalább enyhítsék. Nehéz volna e szűk keretek közt felsorolni mindazt, ami manapság a szegényebb néposztály megélhetési gondjainak

enyhítésére világszerte történik. Nem is tartoznak egészen ide. Bennünket a háziiparok ügye érdekel, s mondhatjuk, hogy az államok a háziiparok meghonosítására és fejlesztésére sohasem fektettek oly nagy súlyt, mint éppen napjainkban. Az első pillanatra furcsának látszik, hogy manapság gondolunk a háziiparok intenzívebb felkarolására, amidőn a gépek fejlődése éppen legjobb korát éli. De így van, s tegyük hozzá, hogy ez csak természetes. A technika fejlődése a kisipart, a házi tűzhely körül végezhető kenyérkereső foglalkozásokat sújtotta legjobban, természetes, hogy a bajok orvoslása is ezen a téren a leg-sürgősebb.

A K. K. Zentral Spitzenkurs in Wien, a Verein zur Förderung der Österreichischen Spitzenindustrie (nem emlékszem hamarjában, hogy ez-e a hivatalos címe), a különböző sziléziai és szászországi háziipari szakiskolák, Olaszország, Svájc, Franciaország, Belgium és Anglia különböző háziipari intézményei nem egyesek ambíciót, hanem fontos közgazdasági célokat szolgálnak. Az egyre jobban súlyosbodó megélhetési viszonyok a nőket is a számottevőbb kenyérkereső munkára kényszerítik, a társadalom tekintélyes részét képező középosztály asszonyainak otthon végezhető állandó munkára van szükségük. Kenyérkereső munka kell annak a sok embernek, akik ma minden foglalkozás nélkül állanak, munka kell a hegyvidék és az alföld lakóinak egyaránt, s erre mindenütt a háziiparokat, a könnyen hozzáférhető foglalkozásokat szemelték ki.

Megnyugvással gondolhatunk arra, hogy ezekben a törekvésekben hazánk nem áll az utolsó helyen. Magyarország mindig is földműves állam volt, s ha egyes nagyobb városokban iparunk föl is vergődik majd az európai színvonalra, a földművelés hazánk közgazdaságában mindig számottevő faktor fog maradni. S a földművesnek, a szociális viszonyok mai állása mellett, a háziiparra szüksége van, akár egy falat kenyérre.

De szükségük van arra másoknak is. A társadalom középosztálya sehol sem oly nagy és oly szegény, mint nálunk, sehol sem áll annyira munka és kereset nélkül, mint hazánkban.

Bizonyára ez a tudat vezette a vallás- és közoktatásügyi minisztérium művészi osztályát, amidőn néhány évvel ezelőtt fontos ügykörét a háziiparok meghonosítására is kiterjesztette.

A háziiparok sorában vezető helyen állnak azok, amelyek a nőknek nyújtanak foglalkozást. Ilyenek a csipkekészítés minden fajtája: a hímzés, a szövés, a vászon- és a szőnyegszövés, a zsubrikálás — ha helyes útra fog térni, — a varrottas stb. Ezek a foglalkozások mind tűrhető megélhetést biztosítanak, ha olyat tudunk produkálni, amivel a kultúr-államoknak kiméretlen versenyébe jó reményekkel bele mehetünk. Mert ne áltassuk magunkat! Kétségtelenül nagy haszonnal fog járni, ha maholnap hazai szükségletünket magunk tudjuk ellátni, de az is bizonyos, hogy a háziiparok szociális bajainkat csak akkor fogják igazán enyhíteni, ha háziipari termékeinknek a külföldön is tért fogunk hódítani.

Ehhez azonban nem elég, ha a háziiparokat egyszerűen meghonosítjuk, fejleszteni is kell azokat, fejleszteni arra a magasabb, kiváló művészi nivóra, amelyen hovatovább a külföldi államok háziipara is állani fog. — Csakis így állhatjuk meg a nagy versenyben a helyünket. — A külföldi államok ma kivétel nélkül legjobb művészi erőiket terelik a háziiparok szolgálatába, — nekünk is a magasabb művészetet kell a magyar háziiparba beolvasztanunk, mert különben az erőknek e vehemens mérkőzésében vesztesként le kell törnünk.

Az iparművészeti iskola körülbelül másfél év óta foglalkozik is e meglehetősen nehéz feladattal, — lássuk tehát, hogy mit csinált idáig és milyen szervezettel gondolja a jövő kérdéseit megoldani?

Az iskola kezdetben a különböző fajtájú szőnyegek előállításával foglalkozott, utóbb azonban, hogy jó munkát végezhesen, törekvéseit a csipke többi fajtáira, sőt a művészi hímzésre és zsubrikálásra is kiterjesztette. Az első idő — mondhatnám a mai napig eltelt idő — a kísérletezés, a tapasztalatok gyűjtésének, a viszonyok tanulmányozásának ideje volt.

A tapasztalatok megtanították rá, hogy mi itt is sokkal nehezebb körülményekkel állunk szemközt, mint akármelyik külföldi állam. A magyar társadalom közönyét megtörni és bizalmát megnyerni, a magyar népet hozzászoktatni ahhoz a beismeréshez, hogy télen is kell dolgozni, hogy a földművesnek a téli kereset legszerényebbjét is meg kell becsülnie, — bizony nehéz mesterség. A háziiparok tulajdonképeni meghonosításához csak a talajnak illetően való megpuhítása után lehet hozzáfogni. És nem csekélyebb feladat a számottevő vevőközönség és a megbízható kereskedelem meghódítása sem. Pedig erre is szükségünk van.

Az előkelő közönségnek és a nagykereskedelemnek a kormány törekvéseit támogatnia kell. Be kell ismerniök, hogy az Ausztriával való vámközösség így is, úgy is nagy csapás hazánkra, melynek súlyát csak akkor fogjuk igazán enyhíteni, ha a magyar ipart még áldozatok árán is pártoljuk. Ilyen feladatokat nem lehetett csak úgy mellékesen megoldani, azokra ugyancsak nagy körültekintéssel kellett berendezkedni; azt az időt tehát, amely idáig eltelt, a hazai és külföldi tanulságokra épített alapvető munkák, a szervezkedés vette igénybe.

Ezzel a munkával nagyjából elkészültünk. Az iparművészeti iskola egy új osztállyal, a »Háziipari osztállyal« gyarapodott, amely — ha programjához a miniszteri hozzájárulást is megkapja — ezek után már a következő úton fog haladni.

Gondoskodni fog elsősorban a szükséges szaktanitónók és munkavezetők kiképzete-

téséről, másodsor az iparművészeti iskola mindenkorai növendékeinek a szakszerű tervezésbe való bevezetéséről;

harmadszor megbízható munkásnők neveléséről és végül a munkásnők állandó foglalkoztatását biztosító kereskedelmi összeköttetésekről.

A szaktanitónők kiképzéséhez a tanitónői diploma megszerzése után egy évi, a munkavezetőnők neveléséhez 4 középiskolai előképzettség és a 16-ik életév betöltése után két évi szaktanulmány kontempláltatott. Felső női ipariskolákban képesített kézimunkatanitónők és munkavezetőnők számottevő kedvezményekben részesülnek (ösztöndíj stb.). A tanitónők és munkavezetőnők fölvétele évről-évre pályázat útján történik. A végleges fölvételt az iskola javaslata alapján a minisztérium eszközli. Az iskola csak annyi pályázót javasolhat a fölvételre, ahányat a kiképzés után előreláthatólag el tud helyezni. A tananyag ezekre nézve kiterjed a csipke minden fajtájára, a hímzésre, zsubrikálásra, a csipke és az idevágó háziiparok fejlődésének történetére, valamennyire a rajzra, stiltanra és tervezésre, az anyagismére, a szakszerű szám- és könyvviteltanra, s végül a mindennapi kereskedelmi levelezésre.

A tanitónők és munkavezetőnők kiképzése díjtalan.

Hogy azután mindazokat, akik ezen háziiparok valamelyikével iparszerűleg akarnak foglalkozni, izléses, a legkényesebb kereskedői forgalomra is alkalmas mintákkal láthassa el, az iparművészeti iskola különböző szakmabeli növendékeinek bevonásával, különösen a mindennapi ékítményes tervezés oktatásának keretében, gondoskodni fog hozzáértő, gyakorlott tervezőkről. A tervezéssel foglalkozó fiatal emberek az egyes technikákra vonatkozólag időközönként szakszerű magyarázatokat fognak nyerni, sőt az iskolának gondja lesz arra is, hogy azok a tervezők, akik az iskola elvégzése után egész tevékenységüket a háziiparoknak akarják szentelni, a technikák ismeretébe gyakorlatilag is bevezetessenek.

Hogy a tervezők nevelése megkönnyíthessék, az iskola megfelelő tanulságos gyűjteményekről és szakkönyvekről gondoskodik. Az összes terveket a központi iskola a tervező

felügyelete alatt kipróbáltatja, a tervezésre szánt és az előállítási árral is ellátott mintákat a legjobban sikerült próbamunkák szolgáltatják. Ezek a minták sokszorosíttatnak s ingyen bocsátatnak mindazoknak rendelkezésére, akik be tudják igazolni, hogy az illető háziiparral iparszerűleg foglalkoznak.

Az iparművészeti iskola háziipari osztályának legfőbb gondja természetesen a megbízható munkásnők nevelése. Ott, ahol a talaj erre alkalmasnak mutatkozik, a munkásnők nevelését már az elemi népiskolai oktatás keretében készíti elő. Azokon a helyeken, ahol ez a kísérlet jó eredménnyel járt, de különösen oly vidékeken, amelyekeken valamely háziipar már bizonyos múltja van, az iskola vándortanfolyamokat rendez. Ha a vándortanfolyam sikerült, s a nép kellő érdeklődést tanúsít, a vándortanfolyam helyén állandó munkatelep szerveztetik. Minden munkatelep élén egy-egy munkavezető áll, ha pedig egymás közelében több munkatelep létesül, a legfontosabb egy tanitónővel szakiskolát kap. A munkatelepek az illető tanitónővel, a tanitónő pedig a háziipari osztállyal áll közvetlen összeköttetésben.

A munkásnők nevelését az iparművészeti iskola mindenütt ingyen végzi, sőt az iskolának gondja van arra is, hogy a növendékeknek minél hamarabb keresete legyen.

A vándortanfolyamok rendszeren 4—5 hónapig tartanak, s csak a legszükségesebb alapismeretekre terjednek ki. Ezek az ismeretek is elegendők azonban ahhoz, hogy az illetők megrendelésre dolgozhassanak. A szakiskolákban és a munkatelepeken jelentkező munkásnőjelöltek teljes kiképzésben részesülnek, de ezek kezdettől fogva bizonyos ösztöndíjat élveznek. A szükséges megrendelésekről, a mintákról és a kész dolgoknak értékesítéséről szintén az iskola gondoskodik. A szakiskolák és munkatelepek évi működésének tartama mindig a helyi viszonyoktól függ. Az iparművészeti iskola a helyi viszonyokat mindenütt respektálja és ügyel arra, hogy a jelentkezők rendes gazdasági teendőiktől sem vonassanak el.

A szaktanitónők és munkavezetőnők szünidejüknek egy részét továbbképzés céljából Budapesten töltik.

Hogy az iparművészeti iskola a dolgoknak kereskedelmi részét hogyan üti majd nyélbe, arról főlegesen e helyen beszélni; a lényeg az, hogy erről is gondoskodni fog.

És gondoskodni fog mindig a munkásnép anyagi érdekeinek szigorú szemmel tartásával. Anyagi hasznot nem keres. Gondoskodik majd főképen megbízható külföldi összeköttetésekről, hogy a magyar háziipar termékei az ország határain túl is jó piacra találjanak.

Az iparművészeti iskola egyébként sokat vár a mostanában megalakult, »Orsz. Háziipari Szövetség« támogatásától. Az »Orsz. Háziipari Szövetségnek« és az iparművészeti iskola »Háziipari osztályának« ma-holnap egy szerves egészzé kellene összeforrnia. Mindegyiknek megvan a maga külön hatásköre s a maga hatáskörének betöltésére egyik is, másik is jól be van rendezve. Az iskola tanít, oktat szeretettel, lelkesedéssel, gondoskodik tanerőkről, munkásnőkről, tervezőkről és mintákról, munkatelepről és szakiskolákról és mindezek segítségével a lehető legjobb

művészi kézimunkákról, — az Orsz. Háziipari Szövetségnek pedig csak arról kellene gondoskodnia, hogy ez a munka ne legyen hiábavaló.

S milyen könnyű volna ennek a feladatnak megfelelni. Az Orsz. Háziipari Szövetséget hazánk főurai hölgyeinek színe-java alkotja. Ha a Háziipari Szövetség látba veti megbecsülhetetlen erkölcsi és anyagi eszközeit s az iparművészeti iskola törekvéseit olyan szeretettel fogadja, amily őszintén óhajtja az iskola az egyetértő közös munkát; ha a Szövetség megmarad a maga hatáskörénél s nemes ambíciója nem ragadja olyan vállalatokra, amelyekhez berendezve nincsen; ha megnyugszik abban, hogy a művészi oktatást és a háziiparok meghonosításának feladatát hazánknek ez az egyedül álló iskolája töltse be — s ezek után lelkes propagandát csinál annak, amit az iparművészeti iskola munkatelepei produkálni fognak: — akkor feladatát fényesen betöltötte s a közoktatási kormány befektetése és az iskola fáradozása sem veszett kárba.

A MAGYAR IPARMŰVÉSZET ÚTTÖRŐI.

I.

ASZÁZ ÉV ELŐTTI Pest művészeti életét, architektúráját, a merőben anyagias célszerűség béklyóiból művészi teremtés színvonalára emelkedni igyekvő polgári iparát, alig ismerjük. Korunk művészi jelszavai messze túlszárnyalták ma a régi Biedermeyer-kor egyszerű izlését. Pedig mennyi frissesség, mennyi báj és bensőség ömlik el e kor egész architektúráján és műipari alkotásain. A disztíngvált polgári izlés, a szolid és megbízható munka, mely e kor alkotásait jellemezte, ma ép az ellenkező irányba csapott át. Nem tudunk betelni a formák és címádák tobzódó kultuszával és sokszor inkább értéktelen munkához, hamis szurrogátumokhoz folyamodunk, csak hogy a gazdagság és előkelőség ál-látszatát mindenben megóvjuk.

Kétszeresen hálátlan és meddő munkának látszik ép azért a régi Pest fejlődésben levő

műiparát, finomodó műzslésében megnyilatkozó szellemi megújódását tenni tanulmány tárgyává. Az a tárgyiasság és természetesség azonban, amellyel apáink minden művészi feladattal meg tudtak birkózni, s mellyel a legnagyobb egyszerűség mellett is a legnagyobb formatökélyt tudták elérni, az a kipróbált s szolid szépérzék, mely oly nemes ellentétet mutat némely modern irányzat sívár művésziatlenségével, megérdemli, hogy azt, ami benők értékes és maradandó, jogaiba vissza-helyezzük.

Tekintsük csak például az építkezést! Már maga az utca, kecses és szeszélyes kanyarulatával, mely minden fordulónál új és váratlan képben gyönyörködtetett, nem rejtett-e vajjon magában sokkal szerencsésebb inspirációt, mint ami unalmasan egyenletes, monoton utcáink? Hozzá a magas kertfalak, melyek az egyes